

ROBERT C. SOLOMON - KATHLEEN M. HIGGINS
Felsefenin Kısa Tarihi

ROBERT C. SOLOMON 1942'de doğan Solomon, Austin-Teksaş Üniversitesi'nde felsefe profesörüdür. Eserlerindeki sade, rahat anlaşılır, herkesin kavrayabileceği düzeydeki üslubuyla dikkat çekti. Kırtan fazla felsefi kitaba imza atan yazar 2007 yılında hayatını kaybetti. Türktedeki diğerkitapları: *Adalet Tutkusu* (Ayrıntı Yayınları, 2004), *Ölüm ve Felsefe* (Jeff Malpas'la birlikte, İthaki Yayınları, 2006).

KATHLEEN M. HIGGINS 1954'te doğdu. Özellikle kıta Avrupası felsefesi, Nietzsche, müzik felsefesi ve estetik üzerine çalışıyor. Austin-Teksaş Üniversitesi'nde profesör olan Higgins'in, eşi Robert C. Solomon'la birlikte kaleme aldığı birçok kitabı var.

A Short History of Philosophy

© 1996 Robert C. Solomon - Kathleen M. Higgins

Bu kitabın yayın hakları Oxford Publishing Limited'dan alınmıştır.

İletişim Yayınları 1844 • Başvuru Dizisi 71

ISBN-13: 978-975-05-1145-5

© 2013 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2013, İstanbul

EDITÖR Kıvanç Koçak - Cansen Mavituna

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Nurgül Şimşek

DÜZELTİ Oben Üçke

DİZİN Koray Löker

BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Çağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ROBERT C. SOLOMON
KATHLEEN M. HIGGINS

Felsefenin Kısa Tarihi

A Short History of Philosophy

ÇEVİREN *Mustafa Topal*

İçindekiler

Biyografik kronoloji.....	9
Önsöz.....	13
BİRİNCİ BÖLÜM	
Dünya Düzeninin Araştırılması: Antik Felsefe.....	15
“Eksen dönem” ve felsefenin kökeni.....	15
Yunanistan “mucizesi”.....	22
Felsefe mit, din ve bilim.....	27
Anlam ve yaratılış: Kozmogoninin ve felsefenin kökenleri.....	35
Vedalar ve Vedanta: Hindistan’da ilk felsefe.....	41
İlk (Yunan) filozof(u).....	45
Sokrates öncesi filozoflar (I): Dünyanın yapıtaşı.....	50
Sokrates öncesi filozoflar (II): Temelde yatan düzen.....	54
Sokrates öncesi filozoflar (III): Çoğulcular.....	59
Sofistler sahneye girer.....	63
Sokrates.....	68
Platon: Metafizikçi mi yoksa en büyük mizahçı mı?.....	76
Filozofların filozofu: Aristoteles.....	84
Platon’a (ve Aristoteles’e) dipnot.....	99
Zor zamanlar: Stoacılık, kuşkuculuk ve Epikürcülük.....	100
Mistisizm ve eski Hindistan’da mantık: Nagarjuna ve Nyaya.....	107

İKİNCİ BÖLÜM

Tanrı ve Filozoflar: Din ve Ortaçağ Felsefesi	113
Din ve ruhanilik: Üç felsefi tema	115
Doğu bilgeliği (I): Hinduculuk, Jaincilik, Budacılık	120
Doğu bilgeliği (II): Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük	128
Doğu bilgeliği (III): Lao-Tzu, Chuang-Tzu ve Taoculuk	133
İran'ın kalbinde: Zerdüştlük	137
Atina'dan Kudüs'e: Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâmiyet	138
İbrani halkı ve Yahudiliğin kökenleri	144
Yunan Yahudi: İskenderiyeli Philon	153
Hıristiyanlığın doğuşu	155
Hıristiyanlıkta açılım: Aziz Pavlus	161
Yeniplatonculuk ve Hıristiyanlık	164
Aziz Augustinus ve içsel tinsel yaşam	166
Hıristiyanlıktaki ilk büyük bölünme	171
İslâmiyetin doğuşu	174
Misticizm	179
İran ve peripatetik gelenek	180
Diyaspora, diyalektik ve Yahudi misticizmi	185
Düşünen Tanrı: Anselmus, Abelardus, Aquinolu Thomas ve Skolastik felsefe	190
Geç Skolastik düşünce: Duns Scotus ve Ockhamlı William	196
Özlerin peşinde: Simyacılar	199
Batı dışında felsefi sentez	202
Reform: Luther ve soyu	205
Karşı Reform, Erasmus ve More	212
Aristoteles sonrası: Bacon, Hobbes, Machiavelli ve Rönesans	216
"Keşif" öncesi: Afrika ve Amerika kıtası	220

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bilim ve Din Arasında: Modern Felsefe ve Aydınlanma	231
Bilim, din ve modernizmin anlamı	231
Montaigne: İlk modern filozof mu?	234
Descartes ve Yeni Bilim	237
Spinoza, Leibniz, Pascal ve Newton	244
Aydınlanma, sömürgecilik ve Doğu'nun gölgede kalması	252
Locke, Hume ve Deneycilik (Ampirizm)	255
Adam Smith, ahlâki duygular ve Protestan etiği	261
Voltaire, Rousseau ve devrim	264
Immanuel Kant: Bilimin kurtarılması	268
Kant'ın ahlâk felsefesi ve üçüncü eleştirisi	274
Tarihin keşfi: Hegel	278
Felsefe ve şiir: Akılcılık ve romantizm	286

Romantik Batı, Doğu ile buluşuyor: Schopenhauer.....	290
Hegel sonrası: Kierkegaard, Feuerbach ve Marx.....	293
Mill, Darwin ve Nietzsche: Tüketim artışı, enerji ve evrim.....	297
Amerika’da erken felsefe.....	303

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Modernizmden Postmodernizme: 20. Yüzyıl.....	311
İdealizmin reddedilmesi: Dehşet yüzyılı.....	311
Frege, Russell ve Husserl: Aritmetik, atomculuk, fenomenoloji.....	313
Siperlerdeki Zerdüşt: Akılcılığın sınırları.....	322
Felsefede Amerikan deneyimi: Pragmatizm.....	329
Gerçekliğin değişmesi: Süreç felsefeleri.....	336
Unamuno, Croce ve Heidegger: Trajik yaşam anlayışı.....	339
Hitler, Soykırım, pozitivizm ve varoluşçuluk.....	347
Çıkış yok: Camus’nün varoluşçuluğu, Sartre ve Beauvoir.....	354
İdealden olağan dile: Cambridge’den Oxford’a.....	358
Kadınlar ve cinsiyet: Felsefenin feministleşmesi.....	362
Ezilenlerin dönüşü: Afrika, Asya ve Amerika.....	370
Postmodernizmden Yeni Çağ’a.....	379
Dünya felsefesi: Vaat ya da numara.....	385
Kaynakça.....	387
Dizin.....	395

Biyografik kronoloji

Hz. Ibrahim	(M.Ö. 2. binyılın başları)
Hz. Musa	(M.Ö. 14.-13. yüzyıl)
Hz. Davud	(M.Ö. yaklaşık 1000-962)
Zerdüşť	(M.Ö. yak. 628-yak. 551)
Thales	(M.Ö. 625?-547?)
Anaksimandros	(M.Ö. yak. 610-545)
Pisagor	(M.Ö. yak. 581-yak. 507)
Siddhartha Gautama (Buda)	(M.Ö. yak. 563-yak. 483)
Ksenofanes	(M.Ö. yak. 560-yak. 478)
Konfüçyüs	(M.Ö. 551- 479)
Anaksimenes	(M.Ö. yak. 545)
Herakleitos	(M.Ö. yak. 540-yak. 480)
Lao-Tzu	(M.Ö. 6. yüzyıl)
Parmenides	(M.Ö. yak. 515- 450)
Anaksagoras	(M.Ö. yak. 500- 428)
Empedokles	(M.Ö. yak. 490- 430)
Protagoras	(M.Ö. yak. 490- 420)
Elealı Zenon	(M.Ö. yak. 490-yak. 430)
Gorgias	(M.Ö. yak. 483-yak. 376)
Mo-Tzu	(M.Ö. yak. 470- 391)
Sokrates	(M.Ö. yak. 470- 399)
Demokritos	(M.Ö. yak. 460-yak. 370)
Hipokrat	(M.Ö. yak. 460-yak. 377)
Platon	(M.Ö. yak. 428-348 veya 347)
Chuang-Tzu	(M.Ö. 4. yüzyıl)
Aristoteles	(M.Ö. 384-322)
Theophrastus	(M.Ö. yak. 372-yak. 287)
Mencius	(M.Ö. yak. 372-yak. 289)
Pyrrhon	(M.Ö. 360- 272)
Epikür	(M.Ö. yak. 341- 270)
Stoacı Zenon	(M.Ö. yak. 335-263)
Diyojen	(M.Ö. ölümü yak. 320)
Hrisippos	(M.Ö. 280-206)
Hsün-Tzu	(M.Ö. yak. 298-yak. 230)

Cicero	(M.Ö.106-43)
Lucretius	(M.Ö. yak.100/90 - yak. 55/53)
Hz. İsa	(M.Ö. yak. 6-30)
Philo	(M.Ö. 1.-2. yüzyıllar)
Aziz Pavlus	(öl. 62/68)
Epiktetos	(yak. 55-yak. 135)
Marcus Aurelius	(121-180)
Galen	(129-yak.199)
Plotinus	(204-270)
Aziz Augustinus	(354-430)
Hypathia	(370-415)
Hz. Muhammed	(yak.570-632)
Kindi	(yak.800-866)
Razi	(865-yak.925)
Farabi	(yak.878-yak.950)
Sei Shonagon	(966 veya 967-1013)
İbni Sina	(980-1037)
Aziz Anselmus	(1033-1109)
Abelardus	(1079-1144?)
İbni Rüşd	(1126-1198)
Zhu Xi	(1130-1200)
Moses Maimonides (İbni Meymun)	(1135-1204)
Dogen	(1200-1253)
Aquinolu Thomas	(1225-1274)
Meister Eckhart	(yak. 1260-1327?)
Duns Scotus	(1266?-1308)
Ockhamlı William	(yak. 1285-1349?)
Marsilio Ficino	(1433-1499)
Erasmus	(1466?-1536)
Niccolo Machiavelli	(1469-1527)
Wang Yang-ming	(1472-1529)
Thomas More	(1478-1535)
Johann Faust	(yak.1483-yak.1540)
Martin Luther	(1483-1546)
Paracelsus	(1493-1541)
John Calvin	(1509-1564)
Avilalı Teresa	(1515-1582)
Michel de Montaigne	(1533-1592)
Francisco Suarez	(1548-1617)
Francis Bacon	(1561-1626)
Molla Sadra	(yak. 1571-1640)
Thomas Hobbes	(1588-1679)

Rene Descartes	(1596-1650)
Blaise Pascal	(1623-1662)
Baruch Spinoza	(1632-1677)
John Locke	(1632-1704)
Isaac Newton	(1643-1727)
Gottfried Wilhelm von Leibniz	(1646-1716)
Giambattista Vico	(1668-1744)
George Berkeley	(1685-1753)
Montesquieu	(1689-1755)
Voltaire	(1694-1778)
Israel ben Aliezer	(yak.1700-1760)
Jonathan Edwards	(1703-1758)
Benjamin Franklin	(1706-1790)
David Hume	(1711-1776)
Jean-Jacques Rousseau	(1712-1778)
Adam Smith	(1723-1790)
Immanuel Kant	(1724-1804)
Moses Mendelssohn	(1729-1786)
Thomas Jefferson	(1743-1826)
Johann Herder	(1744-1803)
Jeremy Bentham	(1748-1832)
Johann Wolfgang von Goethe	(1749-1832)
Mary Wollstonecraft	(1759-1797)
Friedrich Schiller	(1759-1805)
Johann Gottlieb Fichte	(1762-1814)
Georg Wilhelm Friedrich Hegel	(1770-1831)
James Mill	(1773-1836)
Friedrich Schelling	(1775-1854)
Arthur Schopenhauer	(1788-1860)
Auguste Comte	(1798-1857)
Ralph Waldo Emerson	(1803-1882)
John Stuart Mill	(1806-1873)
Harriet Taylor	(1807-1858)
Charles Darwin	(1809-1882)
Soren Kierkegaard	(1813-1855)
Frederick Douglass	(1817-1895)
Henry David Thoreau	(1817-1862)
Karl Marks	(1818-1883)
Friedrich Engels	(1820-1895)
Fyodor Dostoyevski	(1821-1881)
Leo Tolstoy	(1828-1910)
Charles Sanders Peirce	(1839-1914)
William James	(1842-1910)

Friedrich Nietzsche	(1844-1900)
Gottlob Frege	(1848-1925)
Josiah Royce	(1855-1916)
Sigmund Freud	(1856-1939)
Edmund Husserl	(1859-1938)
John Dewey	(1859-1952)
Henri Bergson	(1859-1941)
Alfred North Whitehead	(1861-1947)
George Santayana	(1863-1952)
Miguel de Unamuno	(1864-1936)
Max Weber	(1864-1920)
Benedetto Croce	(1866-1952)
W.E.B. Du Bois	(1868-1963)
Mahatma Gandhi	(1869-1948)
Nishida Kitaro	(1870-1945)
Bertrand Russell	(1872-1970)
Ghose Aurobindo	(1872-1950)
Max Scheler	(1874-1928)
Nikolay Berdyayev	(1874-1948)
Albert Einstein	(1879-1955)
Teilhard de Chardin	(1881-1955)
Karl Jaspers	(1883-1969)
Mao Zedong	(1893-1976)
Ludwig Wittgenstein	(1889-1951)
Martin Heidegger	(1889-1976)
Gilbert Ryle	(1900-1976)
Nishitani Keiji	(1900-1990)
Jean-Paul Sartre	(1905-1980)
Leopold Sedar Senghor	(1906-2001)
Maurice Merleau-Ponty	(1908-1961)
Simone de Beauvoir	(1908-1986)
A.J. Ayer	(1910-1989)
J.L. Austin	(1911-1960)
Albert Camus	(1913-1960)
Frantz Fanon	(1925-1961)
Malcolm X	(1925-1965)
Michel Foucault	(1926-1984)
Martin Luther King, Jr.	(1929-1968)

ÖNSÖZ

Felsefenin merkezinde yer alan görüşler, binlerce yıllık tarihsel geçmişe dayanıyor. Şu ya da bu biçimde ölümsüzlük anlayışı, muhtemelen en azından on binlerce yıl önceki Neandertal döneme kadar uzanıyor. Ölümlerini gömdükleri yerler ve sembolizmlerinden açıkça anlaşıldığı gibi Neandertaller yaşamdan sonrasıyla ilgili belli bir anlayış geliştirmiş gibiydiler. Tarih öncesinde büyü, kesin felsefi dayanaklar da ortaya koyuyordu: Görülmeyen ve henüz anlaşılmamış olan nedenlere başvuruyordu. Soyut ve idealleştirilmiş biçimler, on bin yılı aşkın bir süre önce yaşamış olan Cro-Magnon dönemine kadar izlenebiliyor. Dünya hakkında bazı karmaşık inanç setlerini ortaya koymuş olan korkunç insan kurban etme uygulaması, en azından bu döneme kadar izlenebiliyor.

İnsanlar yatıştırılmaları gereken tanrı ve tanrıçaları ilk ne zaman hayal etmişlerdi? Yaşamın günlük ayrıntılarında yer alan gizemlerle sahnenin gerisindeki güçlerin varlığına ilk ne zaman inanıldı? Dünyanın yaratılması hakkında spekülasyonlar ilk ne zaman başladı ve bunlar hangi terimlerle dile getirildi? Doğa “olguları”nın ötesine, spekülasyona, ruhsallığa, merak etmeye ne zaman geçildi? Bu inançlar ve spekülasyonlar ne zaman Yunanların felsefe adımı verdikleri çalkantılı disiplin içinde kökleşmeye başladı? Antik dünyanın başlarındaki sayısız tanrı ve tanrıça nasıl tek bir tanrı haline geldi? Musa'nın doğmasından yüzlerce yıl önce M.Ö. 1370'de Firavun Akhenaton (IV. Amenhotep), kendisinin tek tanrıya inandığını ilan etmişti. Hz. İbrahim'in ise tek tanrıya dair böylesi bir inanca beş yüzyıl önce sahip olduğu söyleniyor. “Ötemizde” olanla ilgilenme ve bütünlüğe yönelik bu talebi kabul etme çabasının ne kadarı felsefedir?

İzleyen sayfalarda yalın ve anlaşılır ama aynı zamanda konunun karmaşıklık ve çeşitliliğini ortaya koyan kısa bir felsefe tarihi yazmaya çalışacağız. Okur, yaklaşık 400 sayfalık bir kitabı “kısa” olarak adlandırmayı nasıl gerektirebileceğimizi haklı olarak merak edebilir. Kuşkusuz daha kalın fırça darbeleriyle, bazı kişiler çıkartılsa ve Batılı olmayan gelenekler gözardı edilse kitap daha da kısa olabilirdi. Ancak kısa kesmeye çalıştığımız zaman yazarlık egomuz incinmese de anlattığımız öykü yaralanabilirdi. Çıkarmak için yeterince gereksiz olan nedir? Kuşkusuz böylesi kararları, bunlardan binlercesini aldık ancak, yine de, konunun zenginliği kitabı uzatmamız için ikna ediciydi. Aşırı basitleştirme riski karşısında kapsamlılığa yöneldik. Bu cesareti ise meslektaşımız Alman felsefeci Hans Joachim Störig’in 750 sayfa tutan “kısa tarihi”ni okurken edindik. Her zaman başarılı olamasak da metinde kendi eğilimlerimizden uzak durmaya çalıştık. Ayrıca felsefe üzerine küresel bir perspektifle ilgili bazı anlamlar devşirmeye çalıştık. Ne var ki, bunu yaparken belirgin bir “Batılı” perspektifle davranmaktan kaçınma gibi yanlış bir girişimde de bulunmadık. Bunun için özür dilemenin bir anlamı yok. Ayrıca bugünlerde pek kolay olmasa da kimsenin hatırını kırmamaya çalıştık. Özellikle teoloji ve dinle ilgili bölümlerde, anlayışlı ve sekterlikten uzak olabilmek için elimizden geleni yaptık. Son olarak, okurun birkaç şaka ve eleştiri için bize hoşgörü göstereceğine güveniyoruz. Felsefe, istediği kadar mükemmel olsun, fazla da ciddiye alınmamalıdır.

Bilhassa Stephen Phillips, Roger Ames, Paul Woodruff, Harald Atmanspacher, Baird Callicott, David Hall, Harold Liebowitz, Janet McCracken, Eric Ormsby, Robert McDermott, Graham Parkes, Thomas Seung, Jacqueline Trimier, Jorge Valadez, Lucius Outlaw, Peter Kraus ve Robert Gooding-Williams’a teşekkürlerimizi sunuyoruz. Bellagio’daki Villa Serbelloni’nin harika evsahipliğine ve Yeni Zelanda’daki Auckland Üniversitesi’ndeki harika dostlar ve olanaklara müteşekkiriz. Austin’deki Texas Üniversitesi’ndeki birçok dostumuza teşvikleri ve bize verdikleri gayret için teşekkür ediyoruz. Özellikle başlangıçta projeyi imzalayan Angela Blackburn’e ve uzun zamandır dostumuz olan, Oxford’daki harika editör Cynthia Read’e teşekkür ediyoruz. İndeksi hazırladığı için John Corvino’ya da teşekkürler.

R.C.S. - K.M.H.
Austin, Teksas, Şubat 1995